

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Εισαγωγική Εκδήλωση

για τον

Γ' ΚΥΚΛΟ

Περιόδου Νοεμβρίου 2018 – Ιουνίου 2019

(και με την ευκαιρία της διοργάνωσης του παγκόσμιου
πρωταθλήματος Spartan Race στην Σπάρτη)

Παρασκευή 2 Νοεμβρίου, 8.30 μ.μ.

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Στοχασμοί πάνω στην Ιδεώδη Ενότητα του Σπαρτιατικού Τρόπου

Για εισαγωγή στον φετινό τρίτο κύκλο των Συναντήσεων της Σπάρτης, και με την ευκαιρία της διεξαγωγής στην Σπάρτη του παγκόσμιου πρωταθλήματος Spartan Race, θα μιλήσω την Παρασκευή το βράδυ με θέμα:

Η Σπαρτιατική Αγωγή

Ποια ήταν η παιδεία στην Σπάρτη; Ποιός ο τρόπος βίου; Πώς συνδέονται τα δύο; Πώς συναρτώνται προς την πολιτειακή δομή; Γιατί υπήρχε αυτή η υπέρτατη έμφαση στην γυμναστική και άθληση; Γιατί και πώς απέβλεπε σε ένα ωρισμένο σωματότυπο; Ποια η σχέση της γυμνασίας προς την ποιητική και μουσική καλλιέργεια; Πώς συναποτελούν ένα οργανικό όλο η αθλητική αριστεία, η χαρίεσσα όρχηση και η μαχητική επίδοση; Και ποιοί είναι οι αγωγοί που διατηρούν ακώλυτη και αλώβητη την ροή της ενέργειας από την Σπαρτιατική καθημερινή ζωή στις καθοριστικές για τον κλασσικό Ελληνισμό μορφές του υψηλού πολιτισμού που η Σπάρτη, ως Δωρική πεμπτουσία, φανέρωσε σε καταυγασμούς φωτός της αιωνιότητας; Και πώς συνέρχονται όλα αυτά σε μια αρχή, και απορρέουν από την ίδια μια πηγή, το Δωρικό βίωμα του κάλλους και την Δωρική ιδέα του θεομορφισμού του ανθρώπου; Και υπέρ πάντα τα αινίγματα: πώς συνέβη ώστε, άπαξ στην ιστορία, ιδέα και πραγματικότητα να

ταυτιστούν πλέρια στον χρόνο; Ιδέα και πραγματικότητα του ανθρώπου ως θείου «αγάλματος»;

Αυτές τις «απορίες» θα διεξέλθω στην ομιλία μου.

Ο Δωρικός «Κόσμος» της κοινωνίας διέπεται από τις ίδιες αρχές και την ίδια τάξη με τον Μεγάκοσμο της φύσης. Η αρχή της διαφοροποίησης συνδυάζεται με την αρχή της ενότητας. Τα όντα κάθε κόσμου, τα στοιχεία κάθε συνόλου, τα μέρη κάθε όλου, τα μέλη κάθε οργανισμού, οι παράμετροι κάθε πεδίου, οι παράγοντες κάθε συστήματος, - υφίστανται ως ισχυρές ταυτότητες χωρίς θολά περιγράμματα και συγκεχυμένες σχέσεις μεταξύ τους. Αυτό που συνέχει «πολλά» σε «ένα» δεν είναι ούτε εξωτερικός καταναγκασμός συνύπαρξης ούτε εξομοίωση μεταξύ τους με χαλάρωση ή χάλαση της ταυτότητάς τους. Είναι η αρμονία της συναρμογής, οι σωστές αναλογίες στην σύνθεση. Μόνο η Αρμονία των Διαφορετικών μπορεί να υποκαταστήσει τον Μεγάλο Νόμο της Ομοιότητας: η φυσική τάξη είναι να έλκονται τα όμοια μεταξύ τους.

*ὥς γλυκὺ μὲν γλυκοῦ μάρπτε, πικρὸν δ' ἐπὶ πικρὸν ὄρουσεν,
ὁξὺ τ' ἐπ' ὁξύ, <ἀτὰ>ρ γ' ἄλυροῦ ἄλυρόν λάβε<τ' αὔ>τως.*

Εμπεδοκλής B90DK= 84 Pierris

Η Σπάρτη αποτελεί την απόλυτη πραγμάτωση της Ιδέας του Δωρικού Κόσμου. Από μια συντεταγμένη ποικιλία πολλαπλού διαμερισμού σε ομάδες και υποομάδες συνετίθετο ρωμαλέα ενότητα με τελικό σκοπό την σύσταση της κοινωνίας των Ομοίων.

Οι αρχές διαφοροποίησης ήσαν πολλές και διάφορες αυτές οι ίδιες. Τρεις φυλές, πέντε ωβές (οι κώμες που απάρτιζαν την πόλη), τοπικά διαμερίσματα, οι Αχαιοί (Ηρακλείδες και Δαναοί) των δύο βασιλικών γενεών απέναντι στους Δωριείς, η Θηβαϊκή φατρία των Αιγιδών, η συντροφιά υπό τον Λυκούργο ενάντια στην άλλη υπό τον Ηρακλή στην φοβερή διαπάλη των νεαρών στον Πλατανιστά, Σκιρίτις λόχος

που δεν αναμειγνύεται με τις άλλες μόρες και οι 300, τα συσσίτια των 14 μελών έκαστο (Αλκμάν Fr. 11 Calame = Fr. 19 Page – Campbell: κλίνει μὲν ἑπτὰ καὶ τόσαι τραπέσδαι..., 2 ἐπὶ 7 = 14. Cf. συνήρχοντο δ' ἀνὰ πεντεκαίδεκα καὶ βραχεὶ τούτων ἐλάττους ἢ πλείους, Πλούταρχος, Λυκούργος, 12, 3).

Παντού διαφοροποιήσεις ἐπὶ διαφοροποιήσεων ἀλληλοτεμνόμενες. Καὶ τὰ φύλα, αυστηρὰ διαχωρισμένα, πλην τῆς σύζευξης πρὸς γόνους καὶ μάλιστα γόνους εὐγονίας. Καὶ γιὰ τοὺς ἀρρενες ἰδιαίτερα διακεκριμένες ἡλικιακές ομάδες καὶ βούες καὶ ἀγέλες. Οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχαν ἐξαιρετικά ὠξυμμένη αἴσθησις τῆς διαφορᾶς: παρουσίες με ἰσχυρές ταυτότητες πάνε φυσικά μαζὺ με ἰσχυρές ετερότητες. Τὸ πρᾶγμα που ἔχει οὐσία καὶ νόημα ἀντιπαρά τίθεται στὸ ἄλλο. Ἡ διάκρισις ἦταν Σπαρτιατικὴ ἀρετὴ. Ὁ Αλκμάν ἀναφέρει πέντε σπουδαίους διαφορετικούς τοπικούς οἶνους στὴν ἴδια ἀναπνοή, ἀπὸ ἰσάριθμους τόπους περὶ τὴν Σπάρτην (Fr. 134 Calame = Fr. 92 Page - Campbell).

Οἱ ἡλικιακές ομάδες τῶν ἀρρένων ἐπεδείκνυναν ἰδιαίτερη διαφοροποίηση, μοναδική φροντίδα γιὰ τὴν φυσικὴ τάξι στὴν ἀνάπτυξη πρὸς τελείωσις τοῦ ἀνθρώπινου φυτοῦ.

[Δείτε τὴν σχετικὴ ἀναλυτικὴ μελέτη μου, στὸν ιστότοπο τοῦ Ἰνστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία Antiquarian Studies].

Κάθε ἔτος εἶχε διαφορετικὴ ὀνομασία ἀπὸ τῶν 7 καὶ μετὰ. Σημεῖα τροπῆς ἦσαν 7, 14, 21 (επτάδες) καὶ περὶ τὰ 30, ὁπότε ὁ νεαρός (νεανίσκος, μείραξ, μειρακίσκος, - ἀπὸ παιδίσκος, παῖς, εἶρην (ἐφηβος), σφαιρεὺς) γινόταν (ὥριμος, μέσος) ἀνὴρ.

[cf. τὴν ὀνομασία “ἄωροι” γιὰ τοὺς νέους, ἰδίως σὲ ταφικὸ πλαίσιο, ἀπὸ τὴν ὁποία προήλθε ἢ ἐξαρτάται ὁ Θρακικός (καὶ Ἀττικός;) «ἀγουρος» καὶ τὸ Νεοελληνικὸ «αγόρι»].

[Ἡ ἐξαιρετικὰ περιεργασμένη ὀνοματοθεσία τῶν ἡλικιῶν τοῦ ἀρρενος στους Δωριεῖς τῆς Σπάρτης εἰδικώτερα μεταδόθηκε με τὴν ἀκαταμάχητη πνοή τοῦ Δωρικοῦ βιώματος στὴν Ελλάδα σύμπασα.

Καταγράφει ο Αλεξίων την διαδοχή των ηλικιών ως εξής: βρέφος τὸ γεννηθὲν εὐθέως. παιδίον δὲ τὸ τρεφόμενον ὑπὸ τῆς τιθηνοῦ. παιδάριον δὲ τὸ ἤδη περιπατοῦν καὶ λέξεως ἀντεχόμενον. παιδίσκος δὲ ὁ ἐν τῇ ἐχομένῃ ἡλικίᾳ. παῖς δὲ ὁ δι' ἐγκυκλίων μαθημάτων δυνάμενος ἵεναι. τὴν δὲ ἐξῆς ἡλικίαν οἱ μὲν πάλληκα, οἱ δὲ βούπαιδα, οἱ δὲ ἀντίπαιδα, οἱ δὲ μελλέφηβον καλοῦσιν. ὁ δὲ μετ' αὐτὸν ἔφηβος. ἐν δὲ Κυρήνῃ τοὺς ἐφήβους τρικαδίους καλοῦσιν, ἐν δὲ Κρήτῃ ἀποδρόμους, ..., Ἀχαιοὶ δὲ κούρους, Θράκες ἀγούρους, <...> ὡσαύτως καὶ Ἀττικοί. ὁ δὲ μετὰ ταῦτα μειράκιον ἢ μείραξ, εἴτα νεανίσκος, εἴτα νεανίας, εἴτα ἀνὴρ μέσος, εἴτα προβεβηκώς, ὁ καὶ ὠμογέρων, εἴτα γέρων, εἴτα πρεσβύτης, εἴτα ἐσχατόγηρος. Ευστάθιος, Σχόλια εἰς Οδύσσεια, ο 472, p. 1788.53-59 ed. Romana. – Πρόκειται ασφαλῶς για μια σχολαστική, τυπικά ὑστερη κατάταξη λογιωτατισμοῦ, ἀλλὰ χρήσιμη για την γενική ἀρχή ταξινόμησης ενός πλουσιώτατου πεδίου ονοματολογίας. Π.χ. παιδίσκος ἦταν ο πρωτόπαις, ο μικρὸς παῖς, ἀλλὰ καὶ υποκοριστικὸ χαϊδευτικὸ προεξέχοντος ἢ προτιμώμενου ἐφήβου ἀξιπρόσεκτης ἀνάπτυξης].

Μέχρι να γίνουν 30 ἐτῶν οἱ νεαροὶ Σπαρτιάτες δεν ἐχειρίζοντο καν οἱ ἴδιοι τις υποθέσεις τους, οὔτε πῆγαιναν στην ἀγορά, ἀλλὰ ἐνεργοῦσαν για λογαριασμὸ τους συγγενεῖς καὶ Λωρικοὶ φίλοι. [οἱ μὲν γε νεώτεροι τριάκοντ' ἐτῶν τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγοράν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐραστῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίᾳς οἰκονομίας. Πλούταρχος, Λυκούργος, 25, 1].

Οὔτε ἐπὶ το πλείστον εἶχαν οἰκογένεια. Γενικά στον ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ κόσμος ἡ κανονικὴ ἡλικία γάμου για τοὺς ἀνδρες ἦταν προχωρημένη, κατὰ την 5^η «εβδομάδα» (επταετία) του βίου [στην ἀρχή της, περὶ τα 28 για τον Πλάτωνα, στο τέλος της, 35-36 ἐτῶν) για τον Ἀριστοτέλη –ἡ φιλοσοφικὴ ἐκφραση καὶ αἰτιολογία της κοινῆς συνήθειας]. Ο ἀρρην ἔμενε μακρὰν της μέριμνας για γενετήσιο ρόλο ὅσο ἐχρειάζετο για την ἐπὶ μακρόν διαρκούσα πλήρη ἀνάπτυξή του. Καὶ, ἐιδικά στην Σπάρτη, διέκοπτε ἐν μέρει την σκόλη του για να α-σχοληθεῖ με τον γάμο ὅταν ωριμάζε ἡ τέλεια ἀνθισή του καὶ μπορούσε να το κάνει ἀκίνδυνα για την τελειότητά του, ὑπὸ τις ευνοϊκὲς συνθήκες μάλιστα που ο Σπαρτιατικὸς τρόπος ζωῆς αὐτόματα ἐξασφάλιζε.

Γέρων στην Σπάρτη ήταν ο υπέρ τα 60 έτη: στην Γερουσία εξελέγοντο γέροντες. (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 26). Το διάστημα από 30 – 60 ετών κατελαμβάνετο από τους ώριμους, μέσους και από τους προβεβηκότες άνδρες. Η μεγάλη πυκνότητα των διαιρέσεων και υποδιαιρέσεων αφωρούσε λοιπόν την νεανική ηλικία.

Δι' όλης της φαινομενολογίας των ηλικιακών διακρίσεων διήκει πάντως κατά βάθος μια ουσιαστική διπολικότητα. Από την μια το ρωμαλέο κάλλος της σωματικής υπόστασης, από την άλλη η μεστή σοφία του νου, απ' εδώ ο παιανισμός του αισθητού άνθους, από 'κει το σέβας στον καρπό του πνεύματος, ένα ο αστραποβολών Κούρος, άλλο ο γνώμων της Αληθείας. Νεότητα και Γεροντότητα συμπληρώνουν το όλον της Ανδρότητας, συνάπτονται δε αξεδιάλυτα στην ολοκληρία του θείου «αγάλματος» που είναι το ίνδαλμα του ανθρώπου, ο Υιός του Ανθρώπου, δια του ισχυρότατου δεσμού, του Έρωτα του Καλού.

[Στην 7^η Ελεγεία του Τυρταίου (Prato) αντιπαρατίθενται ακριβώς οι δυο αυτοί βασικοί συμπληρωματικοί πόλοι, οι νέοι, που έχουν το *“ἐρατῆς ἥβης ἀγλαὸν ἄνθος”*, και οι γεραιοί, *“ἤδη λευκὸν ἔχοντα κάρη πολίων τε γένειον”*. Αφού πρόκειται για μάχη το δίπολο είναι το βασικό και εξαντλητικό, και οι όροι του δεν αναφέρονται στην ειδική σημασία των ηλικιακών διακρίσεων (μικρότεροι από 21, μεγαλύτεροι από 60). Τους ηλικιωμένους είναι άσχημο να τους βλέπεις να κείνται πεθαίνοντας χάρμω γυμνοί *“αἵματόεντ' αἰδοῖα φίλαισ' ἐν χερσὶν ἔχοντα”* (vv. 24-27). *“Αἰσchrόν”* και *“νεμεσητόν”* θέαμα γιατί το σώμα του μεγαλύτερου δεν είναι το άγαλμα στο οποίο αγάλλονται οι θεοί. Αντιθέτως τα πάντα ταιριάζουν (vv. 27-30) στον αγλαόκορμο κούρο την ώρα της ακμής του, ακόμη και ο θάνατος, η φοβερή πληγή, το αίμα να τρέχει στους ιερούς μηρούς του κάλλους (όπως στην αρχετυπική Ομηρική περιγραφή του ίδιου τραυματισμού του Μενέλαου). Ο νέος της τελειότητας είναι όμορφος και θανατιών σε μάχη, *“καλὸς δ' ἐν προμάχοισι πεσών”*].

[Κατά την άλλη φάση του Ελληνισμού, ο Ιωάννης χρησιμοποιεί, στην βαρυσήμαντη Πρώτη Επιστολή του, την ίδια διπολική διάκριση για να τονίσει το μήνυμά του: *γράφω ὑμῖν, τεκνία, ὅτι ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. γράφω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ'*

ἀρχῆς· γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν. ἔγραψα ὑμῖν, παιδιά, ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα· ἔγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· ἔγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροί ἐστε καὶ ὁ λόγος <τοῦ θεοῦ> ἐν ὑμῖν μένει καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν. (II, 12-14). – Τεκνία και παιδιά, τα παιδάκια του, είναι ὅλοι οι αποδέκτες του μηνύματος του. Τους ευαγγελίζεται την σωτηρία διότι ἐγνώρισαν τον Πατέρα δια του Υιού. Μεταξύ αυτῶν διαχωρίζει τις δυο θεμελιώδεις κατηγορίες. Οι μεγαλύτεροι, οι πατέρες, πληρούμενοι πνεύματος σοφίας, γνώρισαν Αὐτόν που είναι ἐξ ἀρχῆς (“ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος” διακηρύσσει ἐναρχόμενος του Ευαγγελίου του). Οι νεανίσκοι, ἔχοντας τον λόγο του θεοῦ μέσα τους, είναι ἰσχυροί ὑπὲρ τον Ἀρχοντα του Κόσμου τούτου, τον νίκησαν τον Πονηρό Δυνάστη του Χρόνου, τον Θάνατο και Ἄδη. Η σοφία της ηλικίας και η ρώμη του καλῶς ἴστασθαι στην ἀκμή της ὥρας ἀντιστοιχοῦν στο βαθύτερο Δωρικό βίωμα του Ἑλληνισμοῦ, είναι οικείες και συμπληρωματικές τελειότητες του θείου κάλλους του ἀνθρώπου].

Η ἀγωγή των νέων στην Σπάρτη είναι ἀρρηκτα συνδεδεμένη με τον τρόπο ζωῆς του μεγαλύτερου στην ηλικία, του ωρίμου ἀνδρός. Ἀγωγή και τρόπος βίου είχαν συλληφθεῖ σε μια ενιαία τάξη, τον Δωρικό Κόσμο της κοινωνίας. Το ἐπιτεῦγμα είναι ὄντως «θεῖο εὐτύχημα» (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 7, 5): «παιδεία», σύστημα βίου και πολιτειακή δομή, ὅψεις ενός και του αὐτοῦ «Κόσμου», ενός και του αὐτοῦ βιώματος της ὑπαρξης, ἐκφραζόμενου σε μια και την αὐτή γενική Μορφή της ἀνθρώπινης παρουσίας στον χρόνο.

Γι αὐτό ἐλατρεύετο ο Λυκούργος ὡς θεός: βρήκε και ἐμπέδωσε τον «Κόσμο», την τάξη βίου και πολιτείας, που το θεμελιώδες Δωρικό βίωμα του Κάλλους ζητούσε για να ἀνθίσει στις ἀγλαές μορφές του κλασσικοῦ πολιτισμοῦ. Χαρακτηριστικό του μεγέθους και της σημασίας του ἐπιτεύγματος είναι το λεγόμενο του Ἀριστοτέλους: δι' ὅπερ καὶ Ἀριστοτέλης [Fr. 534 Rose; cf. Fr. 147 (486) Aristoteles Pseudepigraphus] ἐλάττονας σχεῖν φησι τιμάς, ἢ προσῆκον ἦν ἔχειν ἐν Λακεδαιμόνι, καίπερ ἔχοντα τὰς μεγίστας· ἱερόν τε γάρ ἐστίν αὐτοῦ, καὶ

θύουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὥς θεῶ. (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 31, 4. [Cf. Πανυσανίας, III, 16, 6; Ηρόδοτος, I, 66, 1; Στράβων, VIII 366 C = 519.25-6M, το πιθανώτερο εξ Εφόρου, FrGrH 70F118]).

Ο ίδιος ο Απόλλων ενέπνευσε και επεσφράγισε τις Λυκούργειες Ρήτρες χρησιμοδοτώντας στους Δελφούς, Or. 21 Parke-Wormell. Ο χρησμός μαρτυρείται ήδη στον Τυρταίο, πρώτο ήμισυ του 7^{ου} αιώνα π.Χ. [Fr. 1b Prato = Fr. 3b Diehl], - η διατύπωση αντιστοιχεί ακριβώς στην Μεγάλη Ρήτρα του Λυκούργου [Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 6, 2]. - Ο αρχικός χρησμός συμπληρώθηκε, ή νέα απόκριση τον ολοκλήρωσε, με την Τροποποίηση στην Μεγάλη Ρήτρα από τους βασιλείς Θεόπομπο και Πολύδωρο, πιθανώτατα μετά την επιτυχή κατάληξη του Α' Μεσσηνιακού Πολέμου, την "First and Last Amendment" [Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 6, 7-8]: Διόδωρος VII, 12, 6: cf. Or. 21 P.-W. – Αλλά ήδη η αναφορά κατά την εκδοχή του Τυρταίου στους δημότες εν Απέλλα "εὐθείαις ρήτραις ἀνταπαμειβομένους", περιλαμβάνει το πνεύμα της τροποποίησης. –

Επειδή δε στον Τυρταίο πρόκειται για ελεγεία, τα πεντάμετρα πρέπει μάλλον να αφαιρεθούν ως επεξηγηματικά [cf. T. Zielinski, *Munera L. Cwiklinski oblata* (Posen, 1936), pp. 3sqq.]. Οπότε έχουμε τον σκελετό ενός αρχικού χρησμού ως εξής:

ἄρχειν μὲν βουλῆς θεοτιμήτους βασιλῆας,
πρεσβυγενεῖς τε γέροντας, ἔπειτα δὲ δημότας ἄνδρας,
μυθεῖσθαι τε τὰ καλὰ καὶ ἔρδειν πάντα δίκαια·
δήμου δὲ πλήθει νίκην καὶ κάρτος ἔπεσθαι.). –

Η Μεγάλη Ρήτρα του Λυκούργου, έχει διασωθεί στην γνήσια μορφή της από τον Πλούταρχο (ίσως δι' ενδιαμέσου του Αριστοτέλους, αν και δεν χρειάζεται η υπόθεση, αφού ο Πλούταρχος διέθετε ποικίλα μέσα και πηγές τεκμηρίωσης):

Διὸς Σελλανίου καὶ Ἀθανᾶς Σελλανίας ἱερὸν ἰδρυσάμενον, φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα, τριάκοντα γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις καταστήσαντα, ὥραις ἕξ ὥρᾶν ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας καὶ Κνακιῶνος, οὕτως εἰσφέρειν καὶ ἀφίστασθαι, δαμωδᾶν <δ'> ἀναγορίαν ἡμεν καὶ κράτος.

(Πλούταρχος, Λυκούργος, 6, 2)

Η Ρήτρα είναι σε μορφή χρησμού προς τον Λυκούργο (ίδρυσάμενον, φυλάξαντα, ὠβάξαντα, καταστήσαντα). Περιλαμβάνει αρχέγονο χαρακτήρα λεπτομερειών (ὥραις ἐξ ὥραν), και μάλιστα τέτοιων που δεν τηρήθηκαν μετά (μεταξύ Βαβύκας καὶ Κνακιῶνος). Με λιτό και καίριο τρόπο αναφέρεται σε όλα τα ουσιώδη: (α) τον ιερό χαρακτήρα των πολιτειακών θεσμών (Ζεὺς Ἑλλάνιος καὶ Ἀθηναί Ἑλλανία καινούρια λατρεία που τονίζει τον θεμελιώδη χαρακτήρα των Σπαρτιατικών εξελίξεων για την ουσία του Ελληνισμού), (β) την από τους προκαθοδικούς χρόνους των Δωριέων ηγεσία του Απόλλωνα (Ἀπέλλα, το όνομα του θεού, η συνάθροιση του δήμου, στο μέρος που βρίσκεται ακριβώς απέναντι από το ιερό του Απόλλωνος στον Θόρνακα), (γ) την ακριβή τήρηση των διαφορών γενών και τόπων στην ἀρθρωση της πολιτικής ενότητας (φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα), (δ) την θέσπιση της Γερουσίας μαζί με τους δύο βασιλείς ως βουλευτικό ὄργανο όπου σχηματίζονται οι φρόνιμες προτάσεις οι οποίες εν συνεχεία (ε) τίθενται για ἔγκριση ἢ ἀπόρριψη στην Ἀπέλλα (συγκαλούμενη και διαλυόμενη από τους βασιλείς και την γερουσία - εἰσφέρειν καὶ ἀφίστασθαι), με την σφραγίδα του κύρους της απόφασης να την ἔχουν οι δημότες (δαμωδᾶν, των δημωδών είναι η ανηγορία, αναγόρευση και το κράτος του βεβουλευμένου).

Κατά την παράδοση, η εκστατική Πυθία όταν είδε τον Λυκούργο να ἔρχεται μπροστά της για να ζητήσει χρησμό, αυθόρμητα ἔδωσε προχρησμό ἐξ Ἀπόλλωνος για το ποιός εἰσήλθε το ἄδυτο του θεού:

*ἦκεις, ὦ Λυκόοργε, ἐμὸν ποτὶ πῖονα νηὸν
 Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι.
 δίζω ἢ σε θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον·
 ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκόεργε.
 ἦκεις δ' εὐνομίαν διζήμενος· αὐτὰρ ἔγωγε
 δώσω τὴν οὐκ ἄλλη ἐπιχθονίῃ πόλιν ἔξει.*

[Πληρέστερη μορφή, με τους δυο τελευταίους στίχους που συνανήκουν, αλλά παραλείπονται από τον Ηρόδοτο γιατί υιοθετεί εναλλακτική αντίληψη για το πώς συντάχθηκε ο Λυκούργειος

“Κόσμος”, στον Διόδωρο Σικελιώτη. (Or. 216 P. – W.; cf. Or. 29). Ο χρησμός ήταν «διαβόητος» (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 5, 4). Η παλαιότερη αναφορά του που έχουμε είναι στον Ηρόδοτο (I, 65, 2), περιγράφεται δε από πολλούς και διαφόρους. Η παράδοση λοιπόν ήταν τουλάχιστον αρχαϊκή. - Οι μεταγενέστεροι αντλούν κυρίως για το μείζον αυτό θέμα της Σπαρτιατικής νομοθεσίας από την ενδελεχή ανάλυση του Έφορου, συμπληρωματικά τμήματα της οποίας καταγράφουν ο Στράβων (στα προμνημονευθέντα χωρία) και ο Διόδωρος (VII, 12, 1-7). - Για το ότι ο Έφορος περιελάμβανε στην ιστορία του και τα περί χρησμών, πέραν των ισχυρότατων γενικών λόγων, φαίνεται και από την αναφορά του στον εκθρονισθέντα βασιλέα Πausανία και στον λόγο που συνέταξε κατά την φυγή του εναντίον των Λυκούργου νόμων, όπου και έκρινε την παράδοση περί των χρησμών (Έφορος, FrGrH 70F118 ad fin.)).

Στο ερώτημα προς τον θεό “ποῖα νόμιμα καταστήσας μάλιστ’ ἂν ὠφελήσαι τοὺς Σπαρτιάτας”, η Πυθία απάντησε ότι αυτό θα γίνει αν νομοθετήσει έτσι ώστε οι ηγέτες να ηγούνται καλώς και οι ακολουθούντες να πειθαρχούν. Τα δύο πάνε μαζί είπε η σοφία του Πρωθήβη θεού. Δεν γίνεται να πειθαρχούν όσοι καθοδηγούνται άσχημα. Και όταν ξαναρωτήθηκε ο θεός “τί ποιούντες καλῶς ἡγήσονται καὶ τί πειθαρχήσουσιν”, δόθηκε αυτός ο χρησμός:

*εἰσὶν ὁδοὶ δύο πλεῖστον ἀπ’ ἀλλήλων ἀπέχουσαι,
ἢ μὲν ἐλευθερίας ἐς τίμιον οἶκον ἄγουσα,
ἢ δ’ ἐπὶ δουλείας φυκτὸν δόμον ἡμερίοισι.
καὶ τὴν μὲν διὰ τ’ ἀνδρὸσύνης ἐρατῆς θ’ ὁμονοίας
ἐστι περᾶν, ἣν δὴ λαοῖς ἡγεῖσθε κέλευθον·
τὴν δὲ διὰ στυγερῆς ἔριδος καὶ ἀνάλκιδος ἄτης
εἰσαφικάνουσιν, τὴν δὴ πεφύλαξο μάλιστα.*

[Or. 218 P.-W.; cf. την συνεχή σχετική διήγηση του Διοδώρου, VII, 12].

Τα πάντα, τα ουσιώδη και απαραίτητα, περιλαμβάνονται σε αυτόν τον χρησμό θείας Δωρικής σοφίας. Έχουμε να κάνουμε με τις αδέσποτες αγέλες των νεαρωδών του θεού ο οποίος συμβολίζει τη ρωμαλέα ακμή τους, δηλαδή και επομένως με τον άνθρωπο στην φυσική του κατάσταση. Και το ζητούμενο είναι να αχθεί η αγερωχία

της οργώσης ακμής στην πληρότητα και τελειότητα της ουσίας της, πώς οι ζωτικοί χυμοί του ανθρώπινου φυτού θα δώσουν το άνθος του, πώς από το εγείρεσθαι του Φαλλού θα μεταβούμε στο Ίστασθαι του «Αγάλματος» της τελειότητας, πώς η οργώσα ενέργεια της ακμής γίνεται Μορφή του κάλλους. Βασική αξία συνεπώς είναι η φυσική ελευθερία του ανοίγματος της ύπαρξης προς την τελειότητα του άνθους της. Και φρικτή απαξία η δουλεία του όντος σε σκοπούς άλλους από την τελειότητά του. Ένα το κρατούμενο.

Και τί εξασφαλίζει την ελευθερία στην κοινωνία; Η Ανδροσύνη (η Ομηρική Ανδρότης) και η Ομόνοια. Ανδροσύνη είναι ο χαρακτήρας του ανδρός στην τελειότητα της φύσης του. Ο τέλειος, ο καλός καγαθός (= εύ-μορφος και γι αυτό ωφέλιμος), ο εσθλός, είναι υπερήφανος για την πληρότητά του, και έτσι ανδρείος. Η ανδρεία είναι αποτέλεσμα και μέρος της ανδρότητας. Και δεν είναι μόνο αρετή στην μάχη, αλλά σε όλη την συμπεριφορά στην πόλη και στον οίκο, στα δημόσια και τα ιδιωτικά. Ομο-νοούν δε οι όμοια νοούντες και κρίνοντας, αυτοί δε είναι όμοιοι, κατά τον υπέρτατο Νόμο της Ομοιότητας. Η ομόνοια της Σπάρτης εδράζεται στους Όμοιους πολίτες της. Οι Όμοιοι δεν ήσαν ίσοι. Αλλά σε μια κοινωνία που απόλυτη προτεραιότητα βίου είναι η επίτευξη κατά διαδοχή στο διάβα της ζωής της συνηρτημένης τελειότητας σε σώμα και πνεύμα, η φυσική ανισότητα στην βασική ομοιότητα που προκύπτει δεν ταράζει σε έχθρα, φθόνο, κακή έριδα. Αδιάλυτο συνεκτικό δεσμό αποτελεί ο έρως του καλού. *ὁ μὲν γὰρ Πεδάριτος οὐκ ἐγκριθεὶς εἰς τοὺς τριακοσίους, ἀπῆει μάλα φαιδρός, ὥσπερ χαίρων ὅτι βελτίονας αὐτοῦ τριακοσίους ἢ πόλις ἔχει* (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 25, 6). Ο νεαρός Πεδάριτος ήταν καλός, και αυτό το ήξεραν ο ίδιος και οι άλλοι που αφού σε όλη τους την ζωή καλλιεργούσαν την τελειότητα γνώριζαν να κρίνουν σωστά. Προς τεκμηρίωση και επιβεβαίωση είχε τους Δωρικούς φίλους του. Τόσο το φωτεινότερο λοιπόν αν υπήρχαν 300 καλύτεροι από τον καλό. Πως να μην αισθάνεται έτσι αφού λάτρευε τον Απόλλωνα;

Αντίστροφα η α-τέλεια παράγει δειλία. Ο α-τελής φοβάται υπαρκτικά, ακριβώς γιατί του λείπει κάτι από την ουσία του. Ο α-τελής υπάρχει επισφαλώς: αυτή είναι η βάση της δειλίας του. Κινδυνεύει διττά.

Πρώτον γιατί ως ελλιπής δεν έχει ισορροπία στην στάση και την κίνησή του, στην σκέψη και στην δράση του. Έχει ένα μεταφυσικό κράτημα. Γι αυτό πάσχει παρά ενεργεί. Είναι λοιπόν επιρρεπής ως ανολοκλήρωτος στην δουλεία. Δειλία και δουλεία πάνε μαζί. Και εκπορεύονται από την ίδια ρίζα, την α-τέλεια. Έτσι ο ελλιπής είναι αναλκικός, του λείπει η αλκή που προέρχεται από την υπαρξιακή σιγουριά της ολοκληρωμένης φύσης στην πληρότητα της οικείας της τελειότητας. Και ακόμη περισσότερο: η βιούμενη ατέλειά του, και η συμπαράκολουθούσα υπαρξιακή αστάθειά του, η ανισορροπία που τον κάνει δειλό, τον κάνει επίσης επιρρεπή στην αστοχία, στο σφάλμα, στο μέγα λάθος, στην θεόσταλτη Άτη, στο στράβωμα πάνω στο τί είναι καλό και άσχημο, ωφέλιμο και βλαβερό. Γίνεται εύκολη λεία στις πονηρίες του Πονηρού, υποτάσσεται στον Άρχοντα του Κόσμου τούτου, χάνεται στον Λαβύρινθο του χρόνου, πέφτει θρηνώδης βορά στον Μινώταυρο του Θανάτου. «Αναλκικός Άτη»: η αδυναμία της α-τέλειας είναι που προσελκύει την ολέθρια Τύφλα – τα δύο συγχορεύουν στην ανθρώπινη μοίρα.

Το ανισόρροπο και αδιέγεργο υπαρξιακό Ίστασθαι του α-τελούς, η αβέβαιη και φοβισμένη περπατησιά του στον χρόνο, η αστάθεια του Είναι του από την έλλειψη ουσίας, κάνει επισφαλή και τις σχέσεις του προς τους άλλους. Στην ειλικρίνεια της αυθεντικότητας αντιτίθεται η υποκρισία του κίβδηλου. Αυτό που δεν είναι πλήρης ο εαυτός του είναι το Ψεύτικο. Και μεταξύ των κίβδηλων δεν στεριώνει αληθινή σχέση. Έτσι ο α-τελής είναι καχύποπτος. Καχυποψία και υποκρισία εκτρέφουν κρυμμένα αρχικά εχθρότητα, που με κάθε αφορμή γίνεται αρνητικότητα, και στους μεγάλους κινδύνους εκρήγνυται η μισητή ιαχή της στυγερής έριδος. Σε αυτό διαφέρει η κακή έρις από την καλή στον Ησίοδο, στο ότι δεν έχει νόημα, αφού προέρχεται από έλλειψη σιγουριάς. Αντιθέτως η αγαθή έρις σημαίνει τον καλό αγώνα για το άριστο, με τον εαυτό μου και με τους άλλους. Γι αυτό ο Πεδάριτος ήταν σχεδόν χαρούμενος με την αποτυχία του. Ενώ ο α-τελής έχει μια κρυφή ή φανερώτερη εχθρότητα προς τους άλλους. Και αυτή εκδηλώνεται ως κυριαρχία της στυγερής έριδος στο κοινωνικό σύνολο. Οι ατελείς αισθάνονται ριζικά άλλοι από τους καλούς αλλά και μεταξύ τους. Ο ατελής δεν θέλει κοινό μέτρο, επιζητεί διάφορα σταθμά. Και πώς τότε να επέλθει πραγματική ομόνοια στην πόλη,

αφού πρόκειται για κοινωνία αν-ομοίων; Οι ατελείς, με την Δωρική έννοια, είναι εξ ανάγκης οντολογικά και υπαρξιακά Ανόμοιοι. Ο κάθε ατελής είναι ένας κόσμος. Ο τέλειος στην ουσία του, ακριβώς επειδή έχει την υπερηφάνεια της ολοκλήρωσής του είναι άνετο μέρος του Δωρικού Κόσμου της πόλης. Συντείνει με την ατομική του τελειότητα στην τελειότητα της κοινωνίας των Ομοίων του, και ακόμη συνέχει με το επίτευγμά του την χρυσή αλυσίδα του κοσμικού φαινομένου. Η Μορφή του κάλλους είναι η αποκάλυψη της θεότητας στον Κόσμο, της αιωνιότητας στον χρόνο, του απόλυτου στο σχετικό.

Να πώς συντρέχουν έρις, αδυναμία, ολέθρια μωρία. Και από την αγαθή μερίδα, ομόνοια, το θαύμα της τελειότητας, φωτεινός νους.

Και από την καλή ταυτότητα επί βάθρου τελείωσης απορρέουν τρόπος ζωής και μορφές της τέχνης, καθημερινότητα και εορταστικότητα, πολιτειακή συγκρότηση και κοινωνική συνοχή, οικονομικές και οικογενειακές δομές, νόμος του δικαίου και θούριον πνεύμα και πολεμική τέχνη – προεξάρχοντος του χαρακτήρα της θρησκευτικότητας.

Ιδού το θαύμα της Σπάρτης: η ιδέα που γίνεται πραγματικότητα χωρίς υπόλοιπο ανεκπλήρωτο, ή μάλλον η πραγματικότητα που γίνεται ιδέα χωρίς σκοτεινή πινελιά στο φως της τελειότητας, η Μορφή που περατώνει σύμπασα την α-πειρία της ανεξάντλητης δύναμης, ο άνθρωπος που γίνεται θεός στην μορφή της ουσίας του, που από το πάθος της ύπαρξης και τις παγίδες του χρόνου ανθίζει στην μακάρια ησυχία του κάλλους, στην ευδαίμονα αιωνιότητα της τελειότητας –

όπως και στην άλλη μεριά της κίνησης του εκκρεμούς του Ελληνισμού στον χρόνο, «ο Λόγος σάρξ εγένετο» και ο Υιός του Θεού έγινε Υιός του Ανθρώπου.

Σε αυτό το μοναδικό θαύμα της Σπάρτης θα εμφιλοχωρήσω μιλώντας για την Σπαρτιατική αγωγή - για να την καταλάβουμε σωστά εκ των

έσω, πέρα από τις συμπληγάδες πέτρες των βαρετών τετριμμένων αφ' ενός, των αλλοτριών αναγωγών αφ' ετέρου, ανοικείων αμφοτέρων.

Η συνάντηση μας και ομιλία μου θα πραγματοποιηθεί την Παρασκευή 2 Νοεμβρίου, 8.30 το βράδυ, στην φιλόξενη Αίθουσα του Εμπορικού Συλλόγου Σπάρτης, Γκορτσολόγλου 97.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.
